

Språk og identitet

Av Gro Svolsbru

SPRÅKET ER PERSONLIG OG IDENTITETSDANNENDE OG NÆRT KNYTTET TIL FØLELSER. MORSMÅLET ER VIKTIG FOR OPPLEVELSE AV EGEN IDENTITET OG MESTRING PÅ MANGE OMRÅDER

(Kunnskapsdepartementet 2011, s. 35)

Hvordan vi uttrykker oss, blir forstått og anerkjent for det vi sier, har betydning for hvordan vi opplever oss selv. Vår identitet er knyttet til hvem vi er, og hvordan vi oppfatter oss selv. Samtidig handler vår opplevelse av hvem vi er mye om hvordan vi oppfatter at andre ser oss. *Vi kan si at enkeltmennesket i stor grad er et produkt av sine relasjoner til andre menneskerⁱ.*

Vår identitet er ikke gitt en gang for alle. Den gjenskapes, omformes og utvikles i takt med våre erfaringer med omverdenen og er en kontinuerlig prosess livet gjennom. I et mangfoldig samfunn vil mange barn og unge vokse opp med tilknytning til flere tradisjoner og språk. Dette betyr ikke at de har flere identiteter, men at de har en mangfoldig identitet med flere tilhørigheter som utgjør en integrert helhet. Vi henter ut ulike sider ved oss selv avhengig av situasjon og hvem vi møterⁱⁱ.

Møte med barnehagen

Elas og mor kommer til barnehagen. En fra personalet går forbi og sier: *Labas* (en hilsen på litauisk), *Elas*. Mor og sønn svarer *Labas* og smiler.

Barns identitet bekreftes gjennom måten de møtes på av viktige personer i sine liv. På mange måter står personalet i barnehagen i en maktposisjon overfor barnas opplevelse av seg selv. Hvordan barnehagen møter barn og familier med ulike bakgrunner, vil være avgjørende for om de opplever anerkjennelse for hvem de er, og hvilke erfaringer de har. I eksemplet over hadde barnehagen fokus på å anerkjenne barnas ulike morsmål. Blant annet lærte de seg noen enkle fraser på de ulike språkene barna i barnehagen snakket.

Å høre alles stemmer og verdsette alles fortellinger krever åpenhet og innsikt. Det viser seg ofte at det kan være lettere å etterspørre erfaringer som mange deler, og som vi selv kjenner til. Barna vil raskt gjøre seg opp en formening hva som gjelder, og hva som vekker – og ikke vekker – interesse, som i eksemplet under:

Muna har vært på langjuleferie hos bestemoren sin i Kenya. Hun elsker bestemors deilige chapatis, som hun lager til frokost. Muna hadde fått høre enda flere av bestemors mange fortellinger. I år hadde de vært på safari også, og sett både sebraer, elefanter og løver. Muna gledet seg til å komme tilbake til barnehagen og fortelle. I barnehagen var alt slik det pleide. Da Muna kom hjem, spurte mammaen hennes hva hun hadde fortalt. *Jeg fortalte ingen ting, jeg, sa Muna.*

For at barn skal kjenne seg trygge på å fortelle om sine opplevelser og erfaringer, kreves både nysgjerrighet og tilstedeværelse fra personalets side. Hvis barna har opplevelser som er viktige for dem, og som ikke fanges opp i barnehagen, kan det bidra til at de blir mer tilbakeholdne med å formidle seg. På denne måten kan barn bli fratatt muligheter for gode samtaler og bekreftelse på sin identitet. Det er vesentlig at personalet snakker med hverandre om hvordan de kan møte barnas erfaringer på anerkjennende måter. Alle barn har behov for bekreftelse på at deres erfaringer er verdifulle, og at de voksne i barnehagen er interesserte.

Barn som er i ferd med å lære norsk som andrespråk, vil mangle ord og uttrykksmåter på det nye språket. Dette kan gjøre det vanskelig å kommunisere på norsk med andre barn og med voksne. «Han har ikke språk» er utsagn som av og til brukes i omtalen av disse barna. Det tyder på et ensidig fokus på det norske språket selv om barna kan ha et godt utviklet morsmål. Barna vil lett oppfatte at de først og fremst mangler noe, ikke at de faktisk kan noe. Når det er vanskelig å uttrykke seg på et nytt språk, er det ekstra viktig å gi anerkjennelse for det barna allerede behersker, nemlig morsmålet. Om de får anerkjennelse for det de kan, styrkes gjerne motivasjonen for også å tilegne seg norsk. Et viktig spørsmål for personalet i barnehagen blir om barnas ulike språk ansees som verdifulle, eller om det først og fremst er det norske språket som gis betydning.

Språkmiljø

I arbeidet med å utvikle barnehagens språkmiljø har mange barnehager fokus på at ulike språk skal ses og høres. Flere barnehager opplever likevel at noen ikke vil bruke morsmålet, og at foreldrene ofte er opptatt av at barna bare skal snakke norsk i barnehagen. Selv om personalet i barnehagene ikke har noe imot at barna snakker sine morsmål, sier flere at de heller ikke aktivt etterspør og synliggjør det språklige mangfoldet blant barn og voksne. Noen barnehager har for eksempel forsøkt å spørre barna hva ting heter på deres morsmål, men barna forblir tause.

Personalet på avdelingen er i gang med forberedelser til å ha kurdiskuke i barnehagen. I den forbindelse spør jeg Amir om han kan lære meg hvordan jeg teller fra én til ti på kurdisk. Amir ser uforstående på meg. Jeg spør om igjen, men han sier ingenting. Jeg prøver meg på andre ord, spør om han vet hva "hei" heter, hva "ha det" heter og til slutt om han vet hva "tak" er på hans morsmål. Amir er stum som en østers. Ingen av personalet har noensinne hørt ham snakke kurdisk i barnehagen, verken med foreldre eller andre kurdisktalende barn. Jeg tenker at mine tidligere antakelser om at Amir ikke snakker morsmålet er riktige. Senere samme dag hjelper moren til Amir meg med tallene og ordene som jeg var ute etter.

Den kurdiske uken går med til å fortelle eventyr, dans og musikk fra Kurdistan, spise kurdisk mat og vi lærer oss blant annet å telle til ti på kurdisk. Mandagen etter den kurdiske uken, kommer Amir mot meg da jeg kommer på jobb. Han sier: "Mari, Mari, kom hit! Kom til dukkekroken!" Jeg følger forventningsfullt etter, og tror at nå skal jeg få se noe riktig spennende. Da vi ankommer dukkekroken, sier han: "Vet du hva det heter på kurdisk?" Amir peker på en masse ulike ting i dukkestua og forteller meg hva alt heter på kurdisk. Ansiktet hans stråler.

Det kan være mange årsaker til at barn vegrer seg for å bruke morsmålet sitt i barnehagen. Barnehagen i eksemplet over hadde en positiv innstilling til flerspråklighet og ønsket å vise interesse for barnas ulike morsmål. Hva var det da som gjorde at Amir ikke ville gi til kjenne at han snakket kurdisk? Og hva skulle til for at han begynte å uttrykke stolthet over det? Det er nærliggende å tro at Amir opplevde et press på seg selv som forskjellig fra de andre når han fikk spørsmål om hva ting het på hans morsmål. Dette løsnest når personalet viste en bredere interesse for både det kurdiske språket og kurdiske tradisjoner. Barnehagen valgte å arrangere en kurdisk uke. For Amir ble dette en fin opplevelse, og barnehagen fikk ny innsikt. For andre barn kan mye fokus på seg og familiens bakgrunn i en fortettet uke virke mot sin hensikt og medvirke til å understreke det som er annerledes. Det vesentlige er hvordan barnehagen møter barna i det daglige livet, slik at det er åpenhet for å være både unik og en del av fellesskapet.

Det er viktig å være oppmerksom på at barns opplevelse av tilhørighet til ulike språk, land og kulturer kan endre seg ut fra hvem de er sammen med og deres egne subjektive opplevelser i øyeblikket. Det kan være lett å tilskrive barn en særskilt identitet knyttet til opprinnelsesland, kulturelle aspekter og språkⁱⁱⁱ. Barna må selv definere hvilke behov de til enhver tid har for å bruke morsmålet sitt, og hvilken tilknytning de måtte ha til andre steder enn Norge. Poenget må være at barnehagen åpner opp for at det er ulike måter å framstå på, til ulike tider og på ulike steder. Dersom barn skal ha mulighet til å utvikle en trygg mangfoldig identitet, vil mye være avhengig av tilbakemeldinger og støtte fra omgivelsene. Barnehager som anerkjenner språkmangfoldet og gir rom for ulike språk,

signaliserer at det er verdifullt å kunne flere språk. Dette gir et godt grunnlag for at barna selv kan velge og på denne måten ha mulighet til å bruke sin totale språkkompetanse. Barn kan gjerne blande språk eller bruke ett språk i én situasjon, og et annet i en annen situasjon.

Språk og fellesskap

Når vi fokuserer på ulike språk i barnehagen, gir det en fin mulighet til at barn med andre morsmål enn norsk får komme til syne med de språkene de behersker og får bekreftelse på hvilken verdi det har å kunne flere språk. Det kan være morsomt å finne ut av hvilke språk både barn og voksne snakker i barnehagen. Det gir noe å være stolte av og bidrar til fellesskapsfølelse og felles identitet. Tenk hva vi kan til sammen!

To tospråklige jenter og jeg er i garderoben for å kle på oss. Jentene begynner å prate om telling og førskolegruppa, det å telle og hvor langt de kan telle – på norsk. Jeg spør den ene jenta, som er ny og kommer fra Island, om hun kan telle på islandsk. Jenta ser på meg og sier: «Ja, selvfølgelig!» og setter i gang. Etter at jeg og den andre jenta, som kommer fra Etiopia, har hørt henne telle, sier hun: «Oj, det var rart!» «Hva er rart?», sier jeg. «Jo, det er rart, at jeg sier and når jeg teller til en, mens hun sier a it ...»

Barnehagen fra eksemplet over deltok i et prosjekt om tospråklig assistanse i barnehagen. Barnehagen erfarte at et systematisk samarbeid med tospråklig ansatte bidro til en større bevissthet om språk også hos resten av personalet i barnehagen, og at det språklige mangfoldet fikk en naturlig plass i barnehagens hverdag. Jentene i eksemplet delte ikke morsmål med noen av de ansatte i barnehagen. Det var barnehagens fokus på flerspråklighet og personalets interesse som bidro til at barna kunne undre seg sammen over morsmålene sine og også stolt vise fram hva de kunne. De voksne i barnehagen kan også bidra til å skape interesse for språk når de benytter de språkene de selv kan, både dialekter, ulike morsmål og skolelærte språk som engelsk og spansk. På denne måten kan barn og voksne få øye på at alle språk er verdifulle, og de flerspråklige barna får bekreftet en viktig side ved sin identitet.

Barnehager som legger til rette for et mangfoldig språkmiljø, vil bidra til interesse og engasjement for språk, og gi mulighet for at barn kan ha en identitet knyttet til hele sitt språklige repertoar.

ⁱ Eriksen, T. H. (2001). *Flerkulturell forståelse*. Universitetsforlaget s. 36.

ⁱⁱ Østberg, S. (2003). *Muslim i Norge. Religion og hverdagsliv blant barn og unge norsk-pakistanere*. Oslo: Universitetsforlaget. Maalouf, A. (2003). *Identitet som dreper*. Pax.

ⁱⁱⁱ Giæver, K. (2014). *Inkluderende språkfellesskap i barnehagen*. Bergen: Fagbokforlaget.